

Wizualne wspomaganie nauczania języków obcych

Ewa Turkowska, Radom¹

Opublikowane w: *Edukacja Ustawiczna Dorosłych* 1 (56)/2007, str. 38-47.

Wydawnictwo Instytut Technologii Eksploatacji PIB, Radom. oraz: **Języki Obce w Szkole** 4/2007, str. 37-44.

We współczesnym świecie przekaz informacji opiera się w coraz większym stopniu na obrazie. Spowodowane jest to z jednej strony ekspansją mediów audiowizualnych i rozwojem techniki, umożliwiającym z coraz większą łatwością zapis ruchomego obrazu i dźwięku (telewizja, film), z drugiej zaś – chęcią ułatwienia dostępu do informacji tym członkom danej społeczności, którzy mają trudności ze zrozumieniem tekstu pisanego w danym języku. W powszechnym przekonaniu rozumienie obrazu jest łatwiejsze od rozumienia tekstu, a ponieważ dąży się do dotarcia do odbiorcy masowego, mniej wykształconego, obraz coraz bardziej wypiera tekst. Kultura wysoko rozwiniętych technicznie społeczeństw staje się kulturą obrazkową.

Konsekwencje tego stanu rzeczy obserwujemy m. im. w dziedzinie edukacji. Nie można już sobie wyobrazić lekcji z dowolnego przedmiotu w szkole jakiegokolwiek typu bez wspomaganie przekazu słownego obrazem.

1. Wyjaśnienie wybranych pojęć

Pomoce (media) wizualne w dydaktyce w szerokim rozumieniu tego pojęcia to wszystkie nośniki informacji, które przez uczących się postrzegane są za pomocą zmysłu wzroku. Do tej szeroko pojętej definicji należałoby więc zaliczyć także podręczniki, teksty drukowane, napis na tablicy a nawet zachowanie nauczyciela. Jednakże węższy zakres tego pojęcia, przyjęty powszechnie w dydaktyce, ogranicza pojęcia „pomoce wizualne” czy też „media wizualne” do pojedynczych obrazów statycznych lub serii obrazów statycznych (nieruchomych), którym nie towarzyszy przekaz dźwiękowy, oraz tablic i urządzeń technicznych służących do przekazywania obrazu, jak rzutnik czy projektor (Reinfried 2003:416-417). Do pomocy wizualnych sensu stricto należą więc obrazki w podręcznikach, na osobnych arkuszach, rysunki czy zdjęcia z gazet, widokówki, fotografie, obrazy ścienne, obrazki na folii, mapy, przezrocza, plakaty, plansze, tzw. aplikacje (elementy do przyczepiania na tablicy flanelowej lub na innych powierzchniach za pomocą magnesów, folii samoprzylepnej) itp.

Zastosowanie pomocy wizualnych nie zawsze jest związane z koniecznością użycia osobnych urządzeń technicznych, tak jak w przypadku wymienionych poniżej mediów dźwiękowych czy audiowizualnych. Obrazki można znaleźć w gazetach

¹ Dr Ewa Turkowska jest wykładowcą literatury i dydaktyki literatury w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych w Radomiu

ilustrowanych, a rysunki czy schematy mogą przygotować uczniowie lub nauczyciel. Także rysunek kredą na tablicy spełnia nadal swoją rolę jako pomoc wizualna (por. Storch 1999:276). Ta powszechna dostępność i prostota w użyciu decyduje o wielkiej popularności pomocy wizualnych na lekcji.

Obrazy ruchome, którym najczęściej towarzyszy dźwięk, określane są jako osobna kategoria: **media audiowizualne**. Należą do nich filmy (fabularne nieme i dźwiękowe, dokumentalne, reklamowe, dydaktyczne i in.) na kasetach VHS lub płytach DVD, odtwarzane na lekcji za pomocą odpowiednich urządzeń technicznych. Film jest bardzo atrakcyjną pomocą dydaktyczną, ale praca z nim jest skomplikowanym zadaniem dydaktycznym. Wymaga ona odpowiedniego opracowania materiału wyjściowego i zastosowania odpowiednich metod i technik pracy. Dlatego np. w dydaktyce języków obcych powstała w latach 80tych i 90tych osobna dziedzina: metodyka pracy z filmem.

Podobny rozwój obserwujemy w odniesieniu do najnowszego medium operującego przekazem obrazu w połączeniu z tekstem pisany – internetem. **Internet** również nie jest zaliczany do pomocy wizualnych w tradycyjnym rozumieniu. Wykorzystanie internetu w procesie nauczania jest również osobnym obszarem dydaktyki języków obcych.

2. Niektóre problemy teoretyczne

Rozumienie obrazu

Ponieważ w dzisiejszym świecie coraz większa część informacji przekazywana jest za pomocą obrazu samego lub w połączeniu z dźwiękiem, psychologowie i dydaktycy zwrócili uwagę na sposób rozumienia przekazu wizualnego. Zauważono, że sposób percepcji obrazu nie jest naturalny, oczywisty i dany sam z siebie, lecz zależy od wiedzy, doświadczenia, socjalizacji i kontekstu kulturowego odbiorcy – podobnie jak test pisany. Niesłuszne jest więc traktowanie obrazu jako łatwego medium, którego rozumienie nie wymaga wielkiego wysiłku intelektualnego. Przeciwnie, patrzenia na obraz i rozumienia przekazu obrazowego należy się tak samo uczyć, jak rozumienia tekstu pisanego (np. dokładnego patrzenia na obraz, zwracania uwagi na tło, detale itp.). W dydaktyce nauczania języków obcych powstało nawet pojęcie „**rozumienia tego, co się widzi**” (niem. „Sehverstehen”), analogiczne do pojęcia „rozumienie ze słuchu” (niem. Hörverstehen”).

Ponadto istnieje od niedawna (lata dziewięćdziesiąte) pojęcie „Hör-Sehverstehen”, czyli **rozumienie przekazu audiowizualnego**. Ten sposób rozumienia został wyodrębniony jako osobna kategoria, ponieważ informacje przekazywane za pomocą obrazu nie zawsze (a właściwie częściej nie) pokrywają się z informacjami przekazywanymi równocześnie za pomocą dźwięku. Przekaz dźwiękowy, czyli czytany tekst, podaje często inne informacje, niż pokazywany równocześnie obraz, chociaż oczekuje się na ogół, że powinny się one pokrywać i nawzajem uzupełniać. Odbiorca musi więc wykazać się specjalnym rodzajem bardziej skomplikowanej

aktywności: dekodować równocześnie oba przekazy i odnosić do siebie nawzajem ich treści.

Obraz może przyczynić się do lepszego zrozumienia treści nauczania i przekazania wiedzy tylko wtedy, jeżeli zostanie właściwie rozumiany. Kody (sposoby, techniki) przedstawiania pewnych treści za pomocą obrazu są zależne od przynależności kulturowej twórcy obrazu, a postrzeganie i interpretacja (sposób rozumienia) przedstawionych treści obrazu zależy od przynależności kulturowej odbiorcy. W kręgu kulturowym, w którym obraz powstał, twórca i odbiorca posługują się tym samym kodem i zrozumienie przekazu nie następuje na ogół trudności. Dla przedstawicieli innych kultur może być on jednak niezrozumiały z braku znajomości realiów lub zostać rozumiany zupełnie inaczej (Weidenmann za Heyd 1997:95).

Rodzaje obrazów

Niemiecki dydaktyk Issing rozróżnia trzy rodzaje obrazów:

1. Przedstawienia obrazowe (niem. Abbildungen: odzwierciedlenia, odbitki, reprodukcje). Zaliczają się do nich fotografie, rysunki, obrazy artystyczne, kolaże, piktogramy. Przedstawiają one przedmioty świata fizycznego, przekazują ich wygląd oraz odzwierciedlają rzeczywistość nas otaczającą i zastępują ją tam, gdzie bezpośredni kontakt z rzeczywistym obiektem jest niemożliwy.
2. Obrazy analogiczne, które przedstawiają inne rzeczy (abstrakcyjne, niemożliwe do narysowania) za pomocą obrazów przedmiotów możliwych do zaobserwowania i znanych z doświadczenia. Przedstawienie rzeczy znanej służy do wysnucia analogii i wyjaśnienia dzięki temu jakiegoś pojęcia czy zjawiska.
3. Obrazy logiczne, które przedstawiają w sposób schematyczny struktury, relacje, koncepcje, teorie. Mają one często postać modelu czy diagramu i posługują się oprócz uproszczonych elementów graficznych również realistycznymi przedstawieniami (Issing za Heyd 1997:92-93).

Wszystkie te rodzaje obrazów znajdują zastosowanie w dydaktyce, w tym także w nauczaniu języków obcych.

Funkcje obrazu

Wykorzystanie obrazu we współczesnej dydaktyce zasadza się na odkryciach z zakresu psychologii uczenia się. Udowodniono mianowicie, że obraz pomaga w szybszym i skuteczniejszym zapamiętywaniu znaczeń wyrazów, informacji i powiązań między nimi.

Obrazom można przypisać wiele pożytecznych funkcji psychologicznych i dydaktycznych. Obraz:

- zwraca uwagę na przedstawiany przedmiot (temat), zwiększa dzięki temu zainteresowanie uczniów oraz angażuje ich emocje. To powoduje, że obraz
- motywuje uczniów do aktywnego uczestnictwa w lekcji.

Obraz ponadto:

- przekazuje informacje samodzielnie lub w połączeniu z tekstem,

- wspomaga zapamiętywanie nowych informacji, ich przetwarzanie i organizowanie dzięki skojarzeniom wizualnym,
- ułatwia rozpoznawanie, rozumienie i rozwiązywanie problemów dzięki przedstawieniu związków między poszczególnymi elementami oraz ich funkcji (por. Issing 1983 za Heyd 1997:93).

W nauczaniu języków obcych dodatkową, bardzo istotną funkcją obrazu jest

- skłanianie do wypowiedzi w języku obcym.

3. Przekaz wizualny w nauczaniu języków obcych

Współczesna lekcja języka obcego nie istnieje już bez wspomagania wizualnego. Obraz wykorzystywany jest we wszystkich zakresach nauczania języka i kultury kraju języka docelowego: w celu rozszerzania kompetencji leksykalnej, gramatycznej, kulturowej oraz sprawności czytania, rozumienia ze słuchu, mówienia i pisania.

Poniżej omówimy pokrótce przykładowe zastosowanie obrazu do rozwijania wymienionych kompetencji i sprawności.

➤ **Kompetencja leksykalna (nauczanie słownictwa).**

W zakresie kompetencji leksykalnej obraz służy najczęściej do wyjaśniania znaczenia wyrazów, zwrotów, idiomów za pomocą technik tzw. demonstracji bezpośredniej lub pośredniej. Demonstracja bezpośrednia polega na pokazaniu autentycznego przedmiotu stanowiącego treść danego wyrazu lub wykonania czynności, np. wyjaśniając słowo „sich setzen” – siadać, nauczyciel demonstruje tą czynność. Technika demonstracji bezpośredniej napotyka w warunkach szkolnych na znaczne ograniczenia, gdyż nie sposób jest np. pokazać w klasie żywego słonia. Stąd też zastępuje się ją najczęściej demonstracją pośrednią, czyli pokazaniem przedmiotu przedstawionego na obrazku, np. znaczenie niemieckiego wyrazu „Ameise” wyjaśniamy pokazując obrazek przedstawiający mrówkę. Jest to bardzo powszechna technika, oszczędzająca czas i efektywna w zapamiętywaniu, stosowana na wszystkich lekcjach języków obcych. W tym celu wykorzystywane są głównie przedstawienia obrazowe (odzwierciedlenia) przedmiotów, czynności itp.

Wyjaśnianie znaczeń wyrazów przez obraz stosowane jest również coraz częściej w słownikach. W latach 1990-2005 ukazało się na polskim rynku ok. 20 słowników ilustrowanych dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym a nawet przedszkolnym, uczących się języka niemieckiego (Lisiecka-Czop 2006:185).

Obrazy stosowane są bardzo często do wywołania skojarzeń na dany temat (szkoła, miasto, zima, wakacje itp.) i nazwania ich w języku obcym. Procedurę tą stosuje się we wstępnej fazie lekcji dla zebrania słownictwa na dany temat. Uczniowie wymieniają słówka znane im już w języku obcym i zapisują je na tablicy wokół centralnie umieszczonego obrazu, np. jesiennego pejzażu. Skojarzenia nazwane w języku ojczystym tłumaczone są od razu na język obcy i zapisywane. Powstały w ten sposób asocjogram (mapę skojarzeń) nauczyciel uzupełnia w miarę potrzeby o nowe pojęcia.

Do zgromadzenia słownictwa na dany temat służą też obrazy logiczne, jakimi są „mapy myśli” (mind maps) czy clustery.

➤ **Kompetencja gramatyczna.**

Przedstawienia wizualne służą do wyjaśniania i ułatwiania zapamiętywania struktur gramatycznych (np. budowy zdań, czasów, itp.). Do tego celu stosowane są najczęściej obrazy analogiczne lub logiczne: schematy, przedstawienia graficzne, symbole. Schematy obrazujące tworzenie i zastosowanie struktur gramatycznych są stosowane we wszystkich podręcznikach do nauki języków obcych jako pomoce w celu lepszego wyjaśnienia i ułatwienia zapamiętania danej struktury gramatycznej. Powszechnie stosowane są ikony (śmieszne rysunki, wykrzykniki, ludziki, itp.), mające za zadanie zwrócić uwagę ucznia na zagadnienie gramatyczne. Oznaczają one: Uwaga, wyjaśniamy nowy materiał gramatyczny! Atrakcyjność wizualna tych przedstawień ma także spełniać funkcję motywacyjną.

Obraz odgrywa także wiodącą rolę w komunikatywnym podejściu do nauczania gramatyki (koncepcja komunikatywna, lata 1990-te). Polega ono na ćwiczeniu zastosowania struktur gramatycznych w konkretnych sytuacjach komunikacyjnych, zdarzających się w rzeczywistości, a nie w oderwanych od kontekstu pojedynczych zdaniach w ćwiczeniach. Rolą obrazu jest przedstawienie sytuacji, w których należy zareagować językowo, używając danej struktury gramatycznej (czasu przeszłego, trybu przypuszczającego, przyimka z odpowiednim przypadkiem itp.). Technika wizualną, używaną do ćwiczenia obu rodzajów kompetencji, zarówno gramatycznej, jak i leksykalnej, jest „dyktando obrazkowe”. Ćwiczenie to wykonywane jest przez uczniów w parach. Jeden uczeń opisuje możliwie najdokładniej w języku obcym obrazek, który trzyma przed sobą tak, aby partner go nie widział (np. pokój, ulica, osoba itp.). Zadaniem partnera jest narysowanie tego, co usłyszy w opisie pierwszego ucznia. Rysunek i oryginał są porównywane po zakończeniu zadania. Potem uczniowie dostają inny obrazek i zamieniają się rolami.

➤ **Kompetencja kulturowa.**

Obraz spełnia niezwykle ważną rolę w zakresie przekazywania wiedzy o kraju języka docelowego. Ten obszar wiedzy o kraju lub obszarze językowym nazywany jest realioznawstwem lub kulturoznawstwem. Obrazy służą do przedstawienia wiedzy z geografii, historii i kultury: krain geograficznych, regionów turystycznych, krajobrazów, miast, zabytków architektury, malarstwa i innych sztuk plastycznych itp. Obraz informuje też o przejawach życia codziennego, typowych dla danego obszaru językowego i kulturowego: zwyczajach, świętach, scenach obyczajowych, charakterystycznych przedmiotach, sposobie mieszkania, jedzenia, itd. Przekaz wizualny następuje za pomocą fotografii, przezroczy, zdjęć z gazet lub internetu. Obraz spełnia tu funkcję informacyjną: przekazuje lub uzupełnia wiedzę z danego zakresu. Obecnie nie spotyka się już praktycznie w podręcznikach i innych materiałach do nauki języka żadnych tekstów realioznawczych, którym nie towarzyszą obrazy. Obraz jest w tym zakresie tak samo ważny, a czasem ważniejszy niż tekst. Rola obrazu wzrosła szczególnie w nowszych koncepcjach metodycznych, a szczególnie w koncepcji interkulturowej

(od końca lat 80tych), w której dokonuje się porównań między własną kulturą a kulturą kraju języka docelowego.

Obrazy statyczne uzupełniane lub zastępowane są coraz częściej przekazem audiowizualnym, gdyż każda szkoła dysponuje obecnie odpowiednim wyposażeniem technicznym, potrzebnym do pokazu filmów (video lub DVD), a możliwości pozyskania odpowiednich nagrań z telewizji w jęz. niemieckim czy angielskim są w tej chwili praktycznie nieograniczone. Wzrosła też znacznie oferta filmów dydaktycznych, przeznaczonych specjalnie do użytku na lekcji języka obcego. Filmy krajoznawcze zajmują tu znaczącą pozycję.

➤ **Sprawności receptywne: rozumienie ze słuchu i rozumienie tekstu pisanego** (praca z tekstem słuchanym lub czytany).

W ćwiczeniu sprawności receptywnych wizualizacja ma na celu ułatwienie zrozumienia treści tekstu słuchanego lub czytanego. Obrazek lub sekwencja obrazów prezentowane są jednocześnie z tekstem przeznaczonym do słuchania lub czytania. Obrazy ułatwiają zrozumienie sytuacji lub przebiegu wydarzeń dzięki porównaniu tekstu z przedstawieniem wizualnym. Dzięki obrazom można też sprawdzić zrozumienie wysłuchanego czy przeczytanego tekstu przez uczniów, jeśli poleci im się ułożyć obrazki w kolejności odpowiadającej przebiegowi wydarzeń w tekście lub wybrać spośród kilku obrazków ten właściwy, odpowiadający treści tekstu czy przedstawiający sytuację z danego tekstu.

Obrazy są w nowoczesnej dydaktyce nie tylko obiektem obserwacji, ich rola nie kończy się na tym, że uczeń je obejrzy. Istnieje wiele pomysłów, jak wykorzystać obraz do działań interaktywnych, np. do pracy metodą projektów. Jednak chyba najczęściej uwagi glottodydaktyka poświęca wykorzystaniu obrazu do działań produktywnych: produkcji tekstów mówionych czy pisanych przez uczniów. Obraz jako bodziec do mówienia i pisania jest w dydaktyce języków obcych jedną z podstawowych funkcji wizualizacji.

➤ **Sprawności produktywne: mówienie i pisanie.**

Obraz stanowi obecnie najważniejszy czynnik skłaniający do wypowiedzi ustnej lub pisemnej. W każdym podręczniku każdemu dialogowi towarzyszy obecnie obrazek lub zdjęcie przedstawiające sytuację, w której dany dialog się odbywa.

Obrazy mają za zadanie skłonić ucznia do dłuższej wypowiedzi w języku obcym. Aby to nastąpiło, obraz musi być „otwarty”, tzn. niedopowiedziany, niedookreślony, posiadający „lukę informacyjną” i przez to skłaniający do przypuszczeń. „Otwartość” obrazu może realizować się w czterech kategoriach:

- Przestrzennej: co znajduje się poza obrazkiem?
- Czasowej: co wydarzyło się wcześniej, niż przedstawiona scena, co może stać się później?
- Socjalnej: jakiego rodzaju powiązania czy stosunki społeczne zachodzą między przedstawionymi osobami?
- Komunikatywnej: o czym rozmawiają przedstawione osoby? (Eichheim/ Wilms za Storch 1999:277).

Ta kategoria obrazów nazywana jest też „mówiącymi obrazami”. Obrazy te wprowadzają na lekcję fragment rzeczywistości, który pobudza do komentarza,

przedstawienia własnego zdania, hipotezy, opisu. „Mówiący obraz” powinien być poza tym prowokujący lub zaskakujący, zawierać sprzeczności, wieloznaczności wymagające wyjaśnienia, niespotykane konstelacje, np.: co wspólnego mają dwie starsze panie z tym dużym, ciężkim motorem? (Storch 1999:277).

Dydaktyka języków obcych wypracowała też specjalne techniki prezentacji obrazu. Jedną z najpowszechniejszych, również stosowaną w celu pobudzenia do mówienia, jest pokazywanie obrazka nie w całości od razu, lecz po kawałku, część po części. Służy do tego „przesłona”: spora kartka czystego papieru z wyciętym w środku otworem. Uczniowie widzą tylko tą część obrazu, która znajduje się w otworze. Pytanie brzmi: co jest przedstawione na obrazku? Uczniowie wypowiadają przypuszczenia w języku obcym. Nauczyciel przesuwa otwór w inne miejsce, pokazując inną część obrazka, uczniowie snują dalsze przypuszczenia aż do odgadnięcia treści obrazka.

4. Wizualizacja w praktyce nauczania języków obcych

Dobłą orientację w aktualnym stanie praktyki nauczania języków obcych daje lektura jedyne go w Polsce czasopisma dla nauczycieli o ogólnokrajowym zasięgu „Języki Obce w Szkole”. Autorami większości artykułów są nauczyciele ze szkół podstawowych i średnich, dlatego ich przegląd pozwala zorientować się, na ile nowe trendy dydaktyki dotarły do świadomości nauczycieli.

Wizualizacja jest elementem od dawna wykorzystywanym w nauczaniu języków obcych, więc artykuły jej poświęcone publikowane są już od dawna na łamach tego pisma. Dla celów niniejszego artykułu poddałam analizie roczniki 2004 (numer 1-6), 2005 (numer 1-6) oraz 2006 (numer 1-2).

W r. 2006 ukazały się dotychczas 2 artykuły na temat wizualizacji (w tym jedna recenzja słownika ilustrowanego, cytowana powyżej).

W r. 2005 – również 3 artykuły oraz 1 o wystawie wykorzystującej elementy wizualne.

W r. 2004 – 3 artykuły o lekcji z obrazkami i 2 artykuły o lekcji z filmami wideo.

Ponadto publikowano kilka artykułów o wykorzystaniu internetu. Nie dotyczyły one jednak wyłącznie materiałów wizualnych, lecz kompleksowego wykorzystania tego medium.

Tematy artykułów dotyczących pracy z obrazami były typowe dla stanu aktualnej wiedzy: obraz jako impuls do kształtowania umiejętności argumentowania (Pędzisz 2006), wykorzystanie map myśli (Przychodzeń/ Zgrzebniak 2005, Osoba 2004), portret jako impuls do charakterystyki człowieka (Prokop 2005), praca z obrazkami na folii wykonanymi przez ucznia (Gorczyńska 2004).

Niektóre propozycje pracy z materiałami wizualnymi są szczególnie interesujące i zasługują na bliższe przedstawienie.

H. Sz wajgier (2005) przeprowadziła lekcję o atrakcjach turystycznych znanych miast europejskich. Uczniowie mieli za zadanie wyszukać na stronach internetowych zdjęcia zabytków i atrakcji turystycznych miast w Niemczech lub innych krajach i informacje o nich oraz opracować przewodnik turystyczny po

Europie w języku niemieckim. Podczas prezentacji swoich prac uczniowie wykorzystywali też pocztówki, prospekty, pamiątki z wakacji (miniaturka wieży z Pizy, miś z Berlina itp.). Propozycja takiej lekcji jest wartościowa dydaktycznie dzięki wykorzystaniu najnowszego medium – internetu, elementów wizualnych, metod aktywizujących, autentycznej sytuacji komunikacyjnej.

J. Wilga i K. Krawcewicz (2005) opisują działalność poznawczą uczniów na wystawie multimedialnej Instytutu Goethego „Herzliche Grüße”. Prezentowano tam zjawiska językowe w pawilonach o określonych kolorach, z których każdy poświęcony był osobnemu tematowi lub doznaniom jednego zmysłu (wzrok, słuch, dotyk). Przekazowi wizualnemu poświęcony był pawilon szary. Zawierał on sceny ze spektakli teatralnych, znanych filmów, wideoklipy, fragmenty programów telewizyjnych, zdjęcia znanych osób, dzieła malarskie współczesne i klasyczne. Uczniowie zwiedzali wystawę z opracowanymi przez nauczycielki „kartami pracy”, zawierającymi pytania, na które trzeba było znaleźć odpowiedź podczas zwiedzania wystawy, np.: jakiego koloru jest w Niemczech skrzynka na listy?

Bardzo ciekawy przykład nauczania międzyprzedmiotowego (zintegrowanego) prezentują nauczycielki jęz. angielskiego, francuskiego i historii z LO w Sulechowie (Kauhan/ Rogińska/ Karpowicz 2004). Lekcja poświęcona była bitwie pod Waterloo i wielkim postaciom z historii Anglii (Sir Arthur Wellesley, książę Wellington). Makieta przedstawiała stan bitwy o godz. 19 i miejsce, w którym toczyły się walki z zaznaczeniem dróg i miejscowości. Oprócz makiety prezentowano plansze przedstawiające plan kampanii belgijskiej z r. 1815, uzbrojenie i mundury wojsk, portrety dowódców (Napoleon, Wellington, Blucher) oraz szczegółowy plan działań wojskowych pod Waterloo. Prezentacji plansz i makiety towarzyszył szczegółowy opis działań militarnych. Podsumowaniem lekcji był quiz historyczny.

Elementy wizualne wykorzystywane są również przy opracowaniu gazetek ściennych w pracowniach przedmiotowych oraz z okazji imprez kulturalnych, np. organizacji dnia kultury niemieckiej czy angielskiej w szkołach. Uczniowie wykonują m.in. prace plastyczne związane z krajem i kulturą danego języka, często w ramach lekcji wychowania plastycznego. Jest to udany przykład nauczania międzyprzedmiotowego, modnego obecnie trendu dydaktycznego.

5. Literatura dotycząca wizualizacji na gruncie polskim

Dydaktyka języków obcych w Polsce czerpie swoją myśl rozwojową w znaczącej mierze z krajów języka docelowego. Metodyka nauczania jęz. angielskiego jako obcego opiera się głównie na publikacjach autorów brytyjskich czy (w mniejszym stopniu) amerykańskich, metodyka nauczania jęz. niemieckiego zawdzięcza najwięcej autorom niemieckim, itd. Z tych krajów pochodzi też większość prac na temat wykorzystania pomocy wizualnych w nauczaniu języków obcych.

Do każdego z wymienionych w rozdz. 3 obszarów zastosowania obrazu w nauczaniu języków obcych istnieje literatura teoretyczna oraz zbiory praktycznych materiałów dla nauczycieli. Literatura ta w języku niemieckim i angielskim jest

niezmiernie obszerna, zarówno jeśli chodzi o różne aspekty wiedzy teoretycznej, jak i materiały pomocnicze dla nauczycieli do wykorzystania na lekcji języków obcych w szkole. Wiele z tych publikacji stanowi obowiązkową literaturę przedmiotu w nauczaniu metodyki na studiach nauczycielskich. Biblioteki w instytucjach kształcenia nauczycieli dysponują na ogół wieloma publikacjami na temat wizualizacji. Znamienne jest, że są to publikacje zagraniczne: angielskie, niemieckie czy francuskie².

Rozpowszechnienie literatury fachowej dotyczącej wykorzystania pomocy wizualnych w glottodydaktyce wśród czynnych zawodowo nauczycieli pozostawia natomiast wiele do życzenia. Za przykład niechaj posłuży sytuacja w Radomiu, mieście, w którym jest 9 liceów, 4 kolegia nauczycielskie, w tym 3 kolegia języków obcych: jedno państwowe i dwa prywatne oraz wydział nauczycielski na Politechnice Radomskiej. W zasobach bibliotecznych Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej znajdują się tylko dwie monografie polskich autorów na omawiany temat: Brzeziński 1980 oraz Jagodzińska 1991. Obie prace prezentują stan wiedzy sprzed wielu lat. Praca prof. Brzezińskiego, cenionego (zmarłego już) glottodydaktyka z UMCS w Lublinie opiera się na literaturze z lat 50, 60 i 70-tych; praca p. Jagodzińskiej prezentuje wiedzę z lat 60, 70 i 80-tych. Nie oznacza to zapewne, że polscy naukowcy nie badają tej tematyki, ale piśmiennictwo naukowe (szczególnie w dziedzinach humanistycznych) przeżywa obecnie głęboki kryzys. Na rynku wydawniczym generalnie brak jest publikacji dla nauczycieli z teorii i praktyki nauczania wszystkich przedmiotów, bowiem wydawnictwa koncentrują się wyłącznie na produkcji podręczników w celu szybkiego zarobku. Można więc uznać za prawdopodobne, że monografie z zakresu dydaktyk szczegółowych, jeśli powstają, nie znajdują wydawców. Nowszych badań (z ostatnich 10 lat) należy szukać w artykułach publikowanych w periodykach akademickich, dostępnych jedynie wąskiemu gronu specjalistów. Inną przyczyną niedostępności aktualnych publikacji może być niedofinansowanie bibliotek pedagogicznych, które mają bardzo mało środków na zakup nowych pozycji.

Sytuacja ta powoduje, że w praktyce nauczania języków obcych większość nauczycieli zadowala się ofertą podręcznikową.

Rolę obrazu w procesie uczenia się bada ponadto psychologia uczenia się i nauczania. Psychologowie interesują się głównie skutecznością obrazu jako środka wspomagającego zapamiętywanie. Wśród polskich badaczy należy wymienić tu klasyczną już pracę J. Pietera (1970:290-308, 382-390), która mimo upływu czasu zachowała w dużej mierze swoją aktualność. Badania nad wpływem czynników zewnętrznych i emocjonalnych, w tym także wizualizacji, na zapamiętywanie prowadził również W. Szewczuk (1984).

² W zasobach biblioteki NKJO w Radomiu znajdują się wyłącznie publikacje angielskie i niemieckie. Przez 16 lat istnienia Kolegium nie dotarła do biblioteki żadna informacja o polskiej publikacji na temat wizualizacji w nauczaniu języków obcych.

Bibliografia

- Brzeziński, Jerzy: Pomoce i środki audiowizualne w nauczaniu języków obcych. PWN, Warszawa 1980
- Gorczyńska, Brygida: Praca z obrazkami na folii do rzutnika pisma, Języki Obce w Szkole 3/2004, S. 100-101
- Heyd, Gertraude: Aufbauwissen für den Fremdsprachenunterricht Deutsch als Fremdsprache. Gunther Narr Verlag, Tübingen 1997
- Issing, Ludwig J.: Bilder als didaktische Medien. In: Issing, Ludwig J./ Hannemann, Jörg (Hrsg.): Lernen mit Bildern. Institut für Film und Bild in Wissenschaft und Unterricht (FWU), Grünwald 1983, S. 9-39
- Jagodzińska, Maria: Obraz w procesach poznania i uczenia się. WSiP, Warszawa 1991
- Kauhan, Beata/ Rogińska, Iwona/ Karpowicz, Aniceta: Lekcja z wykorzystaniem makiety. Języki Obce w Szkole 3/2004, S. 96-100
- Lisiecka-Czop, Magdalena: Ilustrowany słownik ucznia niemiecko-polski. Języki Obce w Szkole 1/2006, S. 185-186
- Osoba, Ewa: Notować inaczej, czyli mapy myśli. Języki Obce w Szkole 1/2004, S. 101-103
- Pędzisz, Joanna: Obraz jako impuls do kształtowania umiejętności argumentowania. Języki Obce w Szkole 2/2006, S. 115-121
- Pieter, Józef: Psychologia uczenia się i nauczania. Wydawnictwo Śląsk, Katowice 1970
- Prokop, Lubow: Ilustracja środkiem doskonalenia kompetencji językowej. Języki Obce w Szkole 3/2005, S. 124-126
- Przychodzeń, Lucyna/ Zgrzebniak, Karina: Metody aktywizujące na lekcji języka niemieckiego – mapa myśli. Języki Obce w Szkole 2/2005, S. 87-90
- Reinfried, Marcus: Visuelle Medien. In: Bausch, Karl-Richard/ Christ, Herbert/ Hüllen, Werner/ Krumm, Hans-Jürgen (Hrsg.): Handbuch Fremdsprachenunterricht. Francke Verlag, Tübingen 2003, S. 416-420
- Storch, Günther: Deutsch als Fremdsprache – eine Didaktik. W. Fink Verlag, München 1999
- Szewczuk, Włodzimierz: Psychologia zapamiętywania. Badania eksperymentalne. PWN, Warszawa 1984
- Szwajgier, Halina: Poznajemy atrakcje turystyczne Europy. Języki Obce w Szkole 3/2005, S. 122-125
- Wilga, Jolanta/ Krawcewicz, Katarzyna: Odkryj język niemiecki. Wystawa multimedialna Herzliche Grüße. Języki Obce w Szkole 4/2005, S. 166-170